

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udvalgte digte

Citation: Ewald, Johannes: "Udvalgte digte", i Ewald, Johannes: *Udvalgte digte*, udg. af Esther Kielberg ; Kim Ravn , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1999, s. 279. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald02dkval-shoot-idm140323880207408/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Udvalgte digte

Noter II

til Tillæg

Fra *Samtl. Skv.* bd. 1: »Tilegnelse» og »Fortale»

Trykt efter SS bd. 3, s. 231-53.

Noterne til tillægget indskrænker sig til de nødvendige. Enkelte af dem er udarbejdet med udgangspunkt i fodnoterne til *Dansk litterær kritik. Fra Anders Sørensen Vedel til Sophus Clausen*. Et udvalg ved Jørgen Elbek (1964).

- 163 *Kongen*: Christian VII, se n.t.s. 11 = *det første Bind*: Udgivelsen omfatter fire bind (se indledning til Noter, s. 223), hvoraf Johannes Ewald vistnok redigerede det første. Af digte indeholder bindet foruden en række hyldest- og sørgedigte til kongehuset – heriblandt sørgesangene over Frederik V – nogle kantater og anden kirkelig musik, bl.a. passionsoratoriet fra 1771. Bindet rummer desuden digtene »Pocnitentens», »En aandelig Sang mod Selvmord», »Følelser ved den hellige Nadver», »Til Sielen» og »Indfødsrettens» (titlernes ortografi er udgavens). Af *dramax* med indlagte arier er »Landsbye-Høstiden» medtaget.
- 164 *Prolegomenes(s)*: forord (flertal).
- 165 *Hæng*: tilbøjelighed. – *slibrige*: glatte, vanskelige. – *Medarbejdere*: her: digterkolleger. – *vist*: sikkert. – *Poeter (...) fødes*: Tanken stammer fra Cicero (106-43 f.Kr.), som i forsvarstalen *Pro Archia* kap. 8 udtrykker, at digtere evnen er noget medfødt; forekommer som »bevinget ord» i flere formuleringer; kendest er nok »Nascimur poetae, finus oratores», lat.: Vi er født som digtere, vi bliver (uddannet til) talere.
- 166 *je suis aussi peintre*: I *Pensées détachées sur la peinture, l'architecture et la poésie* (1776-77) skriver Denis Diderot: »Heureux celui qui parcourant la vie des grands hommes les approuve et ne les admire point, et dit:«, fr.: Lykkelig den, som, når han betragter store mænds liv, føler respekt, men ikke beundring for dem og siger: – *Son pittor anch'io*, ital.: Også jeg er maler. Se Diderot: *Héros et martyrs. Salon*

des 1769, 1771, 1775, 1781 udg. af Else Marie Bukdahl, Annette Lorenceau og Gita May (Paris, 1995), s. 393 og note 55. Ordene tilføjes den ital. maler Correggio (1494-1534) som hans udråb ved synet af et af Rafaels malerier. – *Quod (...) erat*: lat. Alt, hvad jeg ville skrive, blev til vers; fra Ovids (43 f.Kr.-18 e.Kr.) selvbiografiske elegier *Tristia* IV, 10,26. Motto for Ewalds dramatiske digt »Adamiaden, et Drama om Guds Godheds« (1765), en forløber for tragedien »Adam og Eva« (1769). – *besynderlig*: enestående, usædvanlig.

- 167 *Edelmann*, Chr. (1698-1768): ty. teolog, pga. kontroversielle teologiske synspunkter blev han i sin samtid betragtet som en færlig kætter. – *Mandrin*, Louis: fransk smuglerkonge (1724-55). – *Englerne tænke (...) ligesom vi*: jf. Luk. 15,7. – *Sisygambis(s)*: Da Alexander den Store i 333 f.Kr. sejrede over perserkongen Dareios, blev dennes mor Sisygambis taget til fange; Aleksander skal have behandlet hende med stor hensynsfuldhed. – *Canut*: Knud den Store (da. konge, d. 1035); en anekdote fortæller, at han for at befære en skjald, der smigrede ham, om sin magts begrænsning satte sig på sin mone ved strandbredden og bad havet holde bølgerne tilbage fra hans fødder. Da vandet skyllede hen over dem, lod han det være et bevis på, at Gud er den eneste, der er almægtig.
- 168 *Diogen[es]*: gr. filosof af den kyniske skole (d. ca. 323 f.Kr.); if. overleveringen levede han tilfreds i en tønde. – *Cat den Tolvte* (1682-1718): sv. konge. 1709-13, efter nederlaget ved Poltava, lå han med resterne af sin hær uden for byen Bender ved floden Dnjestr. Skildret som et frivilligt fangenskab af Voltaire i 1729. – *Philippiden (...) den cyniske Philosoph*: Alexander den Store (jf. n.c.s. 104) var søn af kong Filip af Makedonien. If. overleveringen op søgte han Diogenes, som han beundrede, og spurgte, om han kunne gøre noget for ham. Diogenes svarede: Flytte dig, du skygger for solen. – *den stærke Bernhardt*: ej identificeret; måske figur i folkebog el. eventyr. Navnet er af oldhøjtysk oprindelse og betyder den hårde el. stærke bjørn. – *Miltiades* (d. 489 f.Kr.): athensk fyrste. – *Themistokles* (525-460 f.Kr.): athensk fæltherre, statsmand. – *Aristides* (530-467 f.Kr.): atisk fæltherre, statsmand. – *Comtelius(?)*: den rom. historieskriver Cornelius Nepos (ca. 100-25 f.Kr.); forfatter til berømte hærføreres biografier, som blev brugt ved begynderundervisning i latin. – *Pmsantias* (d. 468 f.Kr.): spartansk konge. – *Lysander* (d. 395 f.Kr.): spartansk fæltherre og statsmand. – *Agessilus* (444-360 f.Kr.): spartansk konge. – *Atticus* (109-32 f.Kr.): rom. ridder.

- historisk forfatter, Ciceros ven og forlægger. – *tyede*: tydede, læste; oversatte og kommenterede på skolemanér. – *Rousseau's Tilbedere* (... *dette Bog* (...)) *for Ungdommen*: I *Émile*, 3. bog (1762) anbefaler Jean-Jacques Rousseau *Robinson Crusoe* som børnelæsning. – *Tom Jones*: se efterskrift s. 193. – *positiv*: sikker på.
- 169 *Sprædebase*: laps. – *Smetius*: formentlig H. Smetius a Leda (ngl. de Smet) (1537-1614), flamsk digter, hvis håndbog i lat. verslære blev meget udbredt. – *Weinrichius*: Der henvises til C. G. Jöcher: *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* (1750-51), som omtaler flere filologisk kyndige med efternavnet Weinrich, fx Valent. W. (1553-1622) ty. rektor, digter og grammatiker; udgav bl.a. *termini latino & graeco*. – *Latien(s)*: af Latium, en omskrivning for Rom, romerriget. – *Flaccus*: Horats, se n.t.s. 37. – *Virgil*: Vergil, se n.t.s. 31. – *Pius Aeneas*: helten, den fromme, «dydige» Aeneas i Vergils *Æneide*. – *Fidus Achate(s)*: Aeneas' tro følgesvend i *Æneiden*.
- 170 *Højskolen*: universitetet. – *Erudite*: lat. egl. eruditi: mænd af fåget, de lærde. – *Klepstock*: se efterskrift, s. 192 og 195. – *Kaalund*: vel H. V. Kaalund (1709-67), en lejlighedsdigter. – *Elbens og Moldaens Bredde*: Med floderne Elben og Moldau hentydes der til Den preussiske Syvårskrig, se efterskrift s. 194.
- 171 *Clio* [Kleio] (...), *Thalia* (...) *Melpomene*: hhv. historieskrivningens, komediens og tragediens muse. – *Hollats*: David Hollaz (1648-1713); ty. teolog. – *Rønnebak*, J. G. (1683-1741); ty. teolog. – *Brochmann*: Jesper Brochmand (1585-1652); Sjællands biskop, hvis *Huspstil* fik stor udbredelse. – *Afhandling*: »Svar paa det Spørgsmaal: Hvorfor var en Guddommeligh Forløser nødvendig for det Menneskelige Kiøn?» (1762). – *Vitighed*: ånd. – *et eneste (Stykke)*: if. Knud Lyne Rahbek (*Hesperus*, s. 36) brudeversene fra 1765 til hørkræmmer Ebbesen og jfr. Huulegaard (s. 7f.), men A. D. Jørgensen mener (s. 248), at der må være tale om et lejlighedsdigt fra 1762-64. – *en af mine Vinner*: L. J. Benzon (1740-99), cand.theol., Ewalds ven på Valkendorfs Kollegium. – *mit mislykkede Tog* (...) *Tab*: se efterskriften s. 194 og 195.
- 172 *LYKKENS TEMPEL*: se efterskriften s. 195. If. A. D. Jørgensen er værket vistnok skrevet før Arendes bryllup. – *Poulsen*, A. B. (1726-64), præst og digter, medlem af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse. – *Sneedorff(s)*: se n.t.s. 67. – *Carstens*: se efterskriften s. 209.
- 173 *Følgelighed*: (ikke nedsættende) om at rette sig efter nogen/noget. – *uføbedelig*: fuldkommen. – *en Arie, et Chor, og et Recitativ*: se s. 9ff.

- *konstig, og vittig*: kunstforstandig og åndfuld. – *fjende Letie*: latin-skolens næstøverste el. tredjeøverste klasse.
- 174 *ADAM OG EVA* [egl. *Ewa*] eller *Den Ulykkelige Prøve* (1769): se efterskriften s. 209. – *den ældre Corneille*(?): den fr. tragediedigter Pierre C. (1606-84), hvis mindre kendte broder Thomas C. (1625-1709) også skrev tragedier. – *Føføfættæ af Messiasen*: Klopstock; jf. n.t.s. 46. – *Sentiments*: følelsesudbrud.
- 175 *Bartaux*, Charles (1713-80): fr. filosof og literat, kendt for værket *Les beaux arts réduits à une même principe* (1746), da. *Indledning til de skønne Kunster og Videnskaber* (1773). Fælles for kunstarterne er if. B. efterligning af naturen, dvs. naturens skønneste træk udvælges og udvikles til en idealisering, som dog ikke må overskride det sandsynlige. »De skønne Kunster« blev i sidste halvdel af 1700-tallet fællesbetegnelse for poesi, maleri, musik, skulptur og dans. – *Planskriverne*: systematikere. – *Honatzes Brev til Platonerne*: H.s (se n.t.s. 37) poetik *Ars poetica*. – *Boileau(s)*: Nicolai Boileau-Despréaux (1636-1711): fr. digter og kritiker; hans *L'Art poétique* (1674) sammenfatter den klassicistiske humanismes poetik: efterligning af naturen og den ældre litteratur, fornuft, mådehold, klarhed. – *Pope*, Alexander (1688-1744): jf. n.t.s. 116. – *Mulgrave*: den eng. digter John Sheffield (1684-1721), jarl af Mulgrave, er kendt for sit *An Essay on Poetry*. – *Corneilles Discours*: C.s tre teoretiske værker: *Discours de l'utilité et des parties du poème dramatique*, *Discours de la tragédie* og *Discours des trois unités*, alle fra 1660. – *fem fiending Aar*: ét og et kvart år. – *Wieland(s) (...) Mackerson(s)*: se efterskriften s. 191. – *ROLF KRACE*: se efterskriften s. 210.
- 176 *Præg af*: vidnesbyrd om. – *Anacreon*: gr. digter fra midten af 6. årh. f.Kr.; skrev ret konventionel poesi om vin og kærlighed. A. har givet navn til en ty. litterær retning, anakreontikken, der florerede ca. 1740-70 som en gren af rokokodigtningen. En elegant og vittig, scenskabelig og underholdende poesi, der ikke gav sig ud for at være mere. – *Simonides* fra Keos (556-468 f.Kr.). S. stillede sig i magthavernes tjeneste og var den første gr. digter, der skrev digte på bestilling. – *Archilochus*: gr. digter, ca. 650 f.Kr.; digtede om krig og kærlighed.
- 177 *Humor*: temperament. – *Pindus*: se n.t.s. 125.

* * *

Tak til redaktør, cand. mag. Svend Eegholm-Pedersen, som har gennemlæst og suppleret notemanuskripter, til cand.mag. Finn Gredal Jensen, som har givet gode rettelser- og suppleringsforslag til hele udgaven, til centerleder, dr. phil. h.c. Niels Jørgen Cappelørn, der har besvaret tvivsspørgsmål om allusioner til GT og NT, samt til lektor, dr. phil. Vibeke Winge, som har gennemset Esther Kielbergs tyske oversættelser.